

ประเพณีแห่นางदान : ประเพณีต้อนรับพระอิศวรของพราหมณ์นครศรีธรรมราช

ประยัค เกษม

“แห่นางदान” เป็นชื่อที่ชาว นครศรีธรรมราชเรียกพิธีพราหมณ์ที่กระทำ ในเดือนบุษยามาส คือเดือนยี่ เป็นวันเชิญพระ เป็นเจ้าเสด็จลงสู่โลก ด้วยว่าพระอิศวรและ พระนารายณ์จะเสด็จลงมาเยี่ยมโลกปีละครั้ง โดยพระอิศวรจะลงมาก่อนเป็นเวลา ๑๐ วัน ตั้งแต่วันขึ้น ๗ ค่ำ ถึงวันแรม ๑ ค่ำ เรียกพิธี ต้อนรับพระอิศวรว่า “ตรีขัมพวาย” และพระ นารายณ์จะเสด็จลงมาวันที่พระอิศวรเสด็จ กลับ คือตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ ถึงวันแรม ๕ ค่ำ รวมเวลา ๕ วันเรียกพิธีรับพระนารายณ์ว่า “ตรีปวาย” ตั้งโคลงพระราชพิธีสิบสองเดือน พระ นิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยา บำราบปรปักษ์ว่า

“บุษยามาสเจ็ดค่ำขึ้น	กำหนด
การพิธีพราหมณ์	ใหญ่ล้น
ตรีขัมพวายหมด	แรมค่ำ หนึ่งนา
แรมค่ำหนึ่งเป็นต้น	อีกห้าปวาย”

ในพระราชพิธีสิบสองเดือน พระราช นิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว กล่าวไว้ว่า

“การซึ่งรับรองพระอิศวรนั้น ก็จัดการรับ รองให้เป็นการสนุกครึกครื้น ตามเรื่องราวที่กล่าว ไว้ คือมีเทพดาทั้งหลายมาเฝ้าประชุมพร้อมกัน เป็นต้นว่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระธรณี พระ คงคา ซึ่งพราหมณ์ทำเป็นแผ่นกระดานมาฝังไว้ หน้าขมรม โลกบาลทั้งสี่ก็มาเล่นเชอร์คัสซิงช้า ถวาย พระยานาคหรือเทพดาว่ากันเป็นสองอย่าง อยู่ ก็มาร่าสรงพ่นน้ำหรือสาดน้ำถวาย บรรดาใน การพระราชพิธีตรีขัมพวายส่วนพระอิศวรนั้น เป็น การครึกครื้น มีผู้คนไปรับแจกข้าวดอกข้าวเม่าที่ เหลือจากสรวงสังเวศเป็นสวัสดิมงคล แต่ส่วนการ พระราชพิธีตรีปวายของพระนารายณ์นั้น ทำเป็น การเงียบ ด้วยพระองค์ไม่โปรดในการ โชไชยอดี”

สำหรับกระดานที่มาฝังไว้หน้าขมรมนั้น ในพระราชพิธีสิบสองเดือนกล่าวไว้ว่า “เป็นแผ่น กระดานสามแผ่น แผ่นหนึ่งยาวสี่ศอก กว้างศอก หนึ่ง สลักเป็นรูปพระอาทิตย์พระจันทร์แผ่นหนึ่ง เป็นรูปพระธรณีแผ่นหนึ่ง เป็นรูปพระคงคาแผ่น หนึ่ง ทาสีขาว สมมุติว่าเป็นพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระธรณี พระคงคา ลงมาเฝ้าพระอิศวร”

ขบวนแห่นางดาน เห็นนางกระดานทั้งสามตั้งแถว

การแห่กระดาน ๓ แผ่น ประกอบด้วย พระอาทิตย์พระจันทร์แผ่นหนึ่ง พระธรรณีแผ่นหนึ่ง และ พระคงคาแผ่นหนึ่ง เป็นการแห่เทพดาเพื่อเข้าเฝ้าพระอิศวร ณ บริเวณพิธิ ชาวนครศรีธรรมราช ใช้พิธิการตอนนี้เป็นชื่อของประเพณี เรียกว่า “พิธิแห่นางกระดาน” หรือ “พิธิแห่นางดาน” ตามวัฒนธรรมการตัดคำของภาคใต้

เป็นที่น่าสังเกตว่า เทพดาที่เข้าเฝ้ารับเสด็จพระอิศวรนั้น ล้วนเป็นเทพบริวารของพระอิศวรและเป็นเทพแห่งการเกษตรทั้งสิ้น กล่าวคือ

พระอาทิตย์ ตามตำนานนพเคราะห์ทางโหราศาสตร์ว่า พระอิศวรเป็นเจ้าได้สร้างพระอาทิตย์ขึ้น ด้วยเอราขสิทธิ์ ๖ ตัว มาป่นลง แล้วห่อด้วยผ้าสีแดง ประพรมด้วยน้ำอมฤต ก็เกิดเป็นองค์พระอาทิตย์ขึ้น มีกายสีแดง รัศมีกายรุ่งโรจน์รอบตัว ร่างเล็ก สีกร กรหนึ่งห้ามอุปัทวันตราย กรหนึ่งประทานพร อีก ๒ กร มักถือดอกบัว เสือทรงสีเหลืองอ่อน ตามตำนานดาวพระเคราะห์ นักดาร

ศาสตร์ได้พิสูจน์และลงมติว่า พระอาทิตย์ก็อยู่ในจำพวกดาว และเป็นมหาพิภพก้อนหนึ่ง ใหญ่กว่าพิภพที่มนุษย์เรายู่กันเดี๋ยวนี้ ๑,๑๑๐,๐๐๐ เท่า ในวิชญธรรมว่า พระอาทิตย์เป็นผู้ให้แสงสว่างและความร้อนแก่ดาวพระเคราะห์อื่นๆด้วย และมีกำลังดึงดูดในวินาที ๑ ต่อ ๔๔,๔๖๐ ฟิต ในวายุโบราณว่า กำลังแสงของพระอาทิตย์มีกำลังดูดน้ำได้ถึง ๑,๐๐๐ ส่วน ผน ๔๐๐ ส่วน ทิมะ ๓๐๐ ส่วน ลมอากาศ ๓๐๐ ส่วน ให้พลังงานแก่สรรพสิ่งมีชีวิตทั้งปวง ก่อให้เกิดวัฏจักรแห่งดินฟ้าอากาศเป็นฤดูกาล เป็นผู้หล่อเลี้ยงโลก

๕. **พระจันทร์** ตามตำนานนพเคราะห์ ทางโหราศาสตร์ว่า พระอิศวรเป็นเจ้าได้ทรงสร้างพระจันทร์จากนางฟ้า ๑๕ นาง โดยร้ายพระเวทให้นางฟ้าทั้ง ๑๕ นางนั้นละเอียดลง แล้วห่อด้วยผ้าสีนวล ประพรมด้วยน้ำอมฤต ก็บังเกิดเป็นเทพบุตรขึ้น ซึ่งมีนามว่า พระจันทร์ ผิวกายเป็นสีนวล ร่างเล็ก สะอาดสะอาง วิมานสีแก้วมุกดา ทรงม้าสีขาวดอก

มะลิเป็นพาหนะ ในคัมภีร์ปุราณะโดยมากกล่าวว่
พระจันทร์เป็นโอรสพระอตรีมุณี กับนางอนสุยา
พระจันทร์มีชายาถึง ๒๗ องค์(ล้วนเป็นบุตรพระ
ทักษะ) สมัยหนึ่งพระจันทร์ลาเียงไปรักนาง
โรหิณีมากไป ชายาทั้งหลายจึงฟ้องพระทักษะ
พระทักษะโกรธ เลยสาปให้เป็นหมันและมีผีใน
ท้อง แต่ครั้งต่อมาได้รับคำอ้อนวอนจากชายาให้
ถอนคำสาป พระทักษะจึงผ่อนให้โรคนั้นคลายลง
คงเป็นๆหายๆ พระจันทร์จึงมีเวลาเต็มดวง และไม่
เต็มดวง ครั้นต่อมาเมื่อพระจันทร์กระทำพิธีราชสุ
ยะแล้ว มีความกำเริบ ไปลักลอบพานางคารา ชายา
ของพระพหูหัสติมาเป็นเมีย พระพหูหัสติมา
ทวงคืนก็ไม่ยอม เป็นเหตุให้เกิดเทวาศุรสงคราม
ขึ้น พระพรหมมาหย่าศึก และบังคับให้พระจันทร์
คืนนางคาราแก่พระพหูหัสติ และลงโทษห้ามเข้า
เทวสภาด้วย พระจันทร์ได้ทูลขอความช่วยเหลือ
จากพระอิศวรให้ตนได้เข้าเทวสภาตามเดิม พระ
อิศวรจึงเอาพระจันทร์มาทำเป็นปิ่น จึงเข้าเทวสภา
ได้เหมือนเดิม จึงได้ชื่อว่า "ศิวเศขร" (ปิ่นพระศิวะ)
เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ บังเกิดผล
เจริญงอกงาม พระจันทร์เป็นผู้สร้างกลางคืน จึงมี
ชื่อว่า "รัชนีกร" อำนวยให้สิ่งมีชีวิตทั้งหลายได้พัก
ผ่อนและผสมพันธุ์ขยายสืบต่อไป

พระคงคา ตามพระเวทว่าเป็นธิดาองค์แรก
ของพระ หิมวัต กับนาง เมนา และเป็นเชษฐภคินี
ของ พระอุมา หรือ ปารวตี พระสวามีของพระคงคา
คือ พระอิศวร ฉะนั้นพระคงคา กับพระอุมา นอก
จากจะร่วมพระชนกชนนีกันแล้ว ยังมีสวามีองค์
เดียวกันด้วย พระคงคานี้แต่เดิมถือกันว่า อยู่บน
สวรรค์ ฟังจะลงมาสู่โลกมนุษย์ ในครั้งที่ ท้าวภคิ
รดสำเร็จการพิธีอัญเชิญให้ลงมาชำระอัฐิโอรสท้าว
สักระที่ถูกพระกบิลบันดาลด้วยฤทธิ์เป็นเพลิงไหม้
ตาย หลังจากถูกโอรสทั้งหลายที่ตามม้าในพิธีอัฐิ

เมธ ไปพบม้าอยู่ใกล้กับพระกบิลและกล่าวหาว่า
พระกบิลขโมย เพราะเหตุที่โอรสทั้งหลายต้องตาย
ลงด้วยฤทธิ์พระกบิลนี้ จึงจำเป็นในทางพระเวทว่า
จะต้องใช้น้ำพระคงคาจากสวรรค์เท่านั้น มาชำระ
อัฐิจึงจะหมดบาปไปบังเกิดในสวรรค์ได้ ท้าวสั
กระตั้งพิธีอัญเชิญพระคงคาจกลิ้นพระชนมชีพ และ
ทายาทประกอบพิธีต่อมาอีกคือ ท้าวอังศุมัต ท้าวทิส
ปะ และมาสำเร็จในสมัย ท้าวภคิรด เมื่อพระคงคา
รับคำเชิญให้เสด็จลงมาจากสวรรค์เพื่อชำระล้างอัฐิ
และอังคารของโอรสท้าวสักระนั้น พระคงคา
พิโรธยิ่งที่มนุษย์บังอาจมารบกวน จึงคิดที่จะทำใ้
น้ำไหลท่วมโลกมนุษย์ พระอิศวรก็ได้ทรงช่วย
โลกมนุษย์ โดยคลี่มวยพระเกศาไว้พระคงคาไว้
แล้วค่อยๆปล่อยให้น้ำไหลวนเวียนอยู่ในมุ่นมวย
ผมก่อนแล้วจึงปล่อยให้น้ำไหลสู่โลกมนุษย์ ด้วยเหตุ
นี้พระอิศวรจึงได้นามว่า "คงคาธร" คือผู้รองรับ
พระคงคา ในที่สุดพระคงคาก็ได้เป็นชายาอีกองค์
หนึ่งของพระอิศวร พระคงคาไหลไปทางสระวินทุ

แยกออกเป็น ๓ สาขา ไหลไปทางตะวันออก ๓ สาขา คือแม่น้ำนลินี หลาทีนี ปาพนี ส่วนทางตะวันตกนั้น ไหลไปเป็นแม่น้ำจักขุ สีดา และสินธุ รวม ๓ สาขา สายกลางนั้น ไหลตามรอยรถท้าวภักธ ที่เรียกกันว่า ลำแม่พระคงคามหานที นับว่าเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ใช้ล้างบาปได้ ส่วนน้ำนั้นก็ไหลตามทางน้ำเรื่อยไป ไหลผ่านที่ใดก็ชำระล้างบาปไปด้วย ทำให้ดินดอนนั้นสมบูรณ์ พืชพอกมีพืชพรรณเกิดขึ้นตามริมน้ำ และในลำน้ำก็เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำทั้งหลาย

พระธรณี มีกล่าวถึงในคฤทพในฐานะเทพคู่ คือ "ฟ้าดิน" (ทวยวา-ปฤถิวี หรือ โรทลี) เป็นผู้รองรับน้ำหนักและพยุงสิ่งทั้งหลายที่ทรงสร้าง เป็นเสมือนพ่อแม่ของเทพทั้งหลาย เป็นผู้รับและสั่งสมสิ่งดีมีค่า อาหารและความมั่งคั่ง และยอมสละแม้เกียรติและอำนาจ จึงได้ชื่อว่า "วสุธา" ผู้ทรงไว้ซึ่งทรัพย์สิ่งมีค่า อีกนัยหนึ่ง "วสุ" ยังหมายถึง พระอิศวรด้วย เมื่อครั้งที่พระพรหมสร้างโลก และขอให้พระอิศวรไปรักษาโลก พระอิศวรทรงหวังโยว่าโลกไม่แข็งแรง ถ้ำลงมาทั้งสองเท้าแล้วโลกจะแตก จึงหยั่งเท้าลงมาเพียงข้างเดียว พระธรณีได้รองรับพระบาทไว้ จึงชื่อว่า "วสุธา" ผู้รองรับพระอิศวร

พระธรณี เป็นผู้เก็บสะสมคุณความดีทั้งปวงและรักความมีคุณธรรม เป็นหูเป็นตาแทนผู้อื่นได้ ดังคำกล่าวที่ว่า "ใครไม่รู้แต่ฟ้าดินรู้" ศรีปราชญ์ก็เคยอ้างพระธรณี เป็นพยานมาแล้ว เมื่อครั้งที่พระยามารวสวัตติมาร ยกพลมารมาขัดขวางมิให้พระสิทธิตถะตรัสรู้บรรลุประสัมาสัมโพธิญาณ ได้สั่งพลมารให้ก่อกวนให้ถึงที่สุดแต่ไม่สำเร็จผลดังใจหวัง เพราะพระสิทธิตถะมียอมละโพธิบัลลังก์จนกว่าจะตรัสรู้ มีการโต้เถียงทวงสิทธิ์โพธิบัลลังก์กัน พระยามารก็บอกว่า "บัลลังก์นี้ไม่สมควรแก่ท่านสมควรแก่อาตมา อาตมานี้มีสติพอ

สามารถชนะครอบงำ กระทำให้โลกทั้งหลายพ่ายแพ้ และบัลลังก์นี้บังเกิดเพื่อบุญของเรา จะได้บังเกิดเพราะบุญของท่านนั้นหาไม่ได้" พระสิทธิตถะได้ตรัสถามว่าผู้ใดรู้เห็นเป็นพยานบ้าง พระยามารก็อ้างเอาเหล่าเสนามารเป็นพยาน และเหล่าเสนามารก็ขานรับรองเป็นเสียงเดียวกัน พระสิทธิตถะก็มีหวั่นพระทัย ฝ่ายพระยามารก็รู้สึกรำคาญใจ จึงตรัสว่า "ดูราสิทธิตถะกุมาร ไฉนตัวท่านจึงไม่รู้กำลังอาตมา และอาตมาประกอบด้วยโยธาเป็นอันมาก ท่านนี้ตัวผู้เดียวเปลี่ยวจากเพื่อน ทั้งปราศจากพลโยธา เรานี้พาหาลง 2 พัน พันกุ่มสรรพศาสตรา นานาพิภพภัณฑ์ยุทธ์ ตัวท่านไม่มีอาวุธอยู่ในมือ ดังถามาอวดกล้าทำทายเป็นแค้นนี้" พระสิทธิตถะก็ตรัสตอบว่า "ดูก่อนพระยามาร ท่านก็ไม่ได้รู้กำลังแห่งอาตมา และมหาโยธาของอาตมาก็มีเป็นอันมาก บำรุงเลี้ยงไว้ช้านานพร้อมทั้งดึกขนิษฐาบรรหารประจำประคองกัน" พูดถึงตรงนี้เห็นว่าพระสิทธิตถะน่าจะมุสา เพราะไม่เห็นว่าจะมีโยธาทตามทีกล่าวอ้างนั้นเลย จงอย่าว่าพระสิทธิตถะน่าจะมุสา ซึ่งพระสิทธิตถะก็ตรัสตอบว่า ถ้ามุสาก็มีอาชบรรลุประสัมาสัมโพธิญาณอย่างแน่นอน เรามีมหาโยธาบารมี เลี้ยงด้วยทานต่างๆมี อันนทานวัดตาลังกาหัยยถกขสารบุตรทานมังสสุริยศิริษทพยานาเบญจมหาบริจาคมากครั้ง พระยามารก็ถามว่ามีใครเป็นพยาน พระสิทธิตถะก็ตรัสตอบว่า "พยานของเราอันประกอบด้วยเจตนามิได้มีในที่นี้ อาตมา จะกระทำพระธรณีอันปราศจากเจตนาเป็นพยาน จึงออกพระวาจาประกาศแก่พระธรณีว่า "ดูก่อนวินิตานารี ตั้งแต่อาตมาบำเพ็ญสมมติสภารมีมาตราบเท่าถึงอาตมาภาพเป็นพระเวสสันดรราช ได้เสียดลบุตรทานบริจาคและสัตตสดกมหาทานสมณพราหมณาจารย์ผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งจะกระทำเป็นสักขีพยานในที่นี้ก็มีได้มี แต่พระสุนทรนารีนี้รู้เห็นเป็นพยานอันยิ่งใหญ่ เป็นไฉนท่านจึงนิ่ง มิได้เป็น

พยานอาตมาในกาลบัดนี้” ในขณะที่นางสุนทรวิจิตรก็มีอาการกายอยู่ได้ ด้วยโพธิสมภรณ์ภาพ ยิ่งใหญ่แห่งพระมหาสัตว์ ก็อุบัติเป็นรูปนาริ ผุดขึ้นจากพื้นปฐพีอันประดิษฐานเฉพาะพระพักตร์พระพุทธรูปราช เหมือนดุจร้องประกาศกราบทูลพระกรุณาว่า “ข้าแต่พระมหาบุรุษ ข้าพระบาททราบซึ่งสมภารบารมีที่พระองค์สั่งสมอบรมบำเพ็ญมา แต่น้ำทักษิโณทกตกลงชุ่มอยู่ในเกศาข้าพระพุทธเจ้านี้ก็มากกว่ามากประมาณมิได้ ข้าพระองค์จะบิดกระแสน้ำสิน โททกให้ตกไหลหลังลงมาจนเห็นประจักษ์แก่นัยนาคราวนี้” แล้วพระธรรมก็บิดน้ำในโมฬีแห่งตน อันว่ากระแสน้ำก็หลังไหลออกจากเกษโมฬีแห่งนางสุนทรีเป็นที่อชารมหามหรรณพ นองท่วมไปในประเทศที่ทั้งปวงประดุจห้วงมหาสมุทร ซึ่งเป็นจุดที่พระยามารต้องยอมแพ้ เพราะหลักฐานพยานที่พระธรรมบันทึกไว้เป็น

ข้อมูล จากน้ำทักษิโณทกที่หลังลงพื้นทุกครั้งทีบำเพ็ญทานมีมากมายเกินคณานับ

พระอิสวรเป็นเจ้า เป็นพระเป็นเจ้าที่มีทั้งพระเดชและพระคุณ พระองค์มีประกาศิต คือ คำประสาท และคำสาป ทรงประสาทพรผู้ใด ผู้นั้นย่อมประสบผลดี สมความมุ่งหมาย ทรงสาปผู้ใดผู้นั้นย่อมประสบผลร้าย หากพิจารณาจากรูปโลหะพระอิสวรในท่าเพื่อนรำที่ชื่อว่า “สิวนาฏราช” เป็นรูปหล่อโลหะพระอิสวรที่มีชื่อเสียงที่สุดในแถบอินเดียได้ ชาวฮินดูนับถือว่าพระองค์เป็นเจ้าแห่งการเพื่อนรำ รูปพระอิสวรเพื่อนรำนี้ปรากฏพระพาหา(แขน) ๔ ข้าง ในหัตถ์ขวาข้างหนึ่งมีกลองเล็กสองหน้าเป็น Drum beat of creation สำหรับบันดลสร้างสรรพสิ่งทั้งปวง หัตถ์ขวาอีกข้างอยู่ในท่าประทานอภัย(Fearless gesture) แสดงถึงการ

ปกป้องคุ้มครองให้ผู้ภักดีและศรัทธาสบายใจไม่ต้องกลัวภัย หัตถ์ซ้ายข้างหนึ่งทรงเป็นรูปพระจันทร์เสี้ยวและมีเปลวไฟลุกอยู่ในพระหัตถ์ แสดงให้เห็นถึงการกำจัดและกำจัดดูแลการสร้างสรรค์สิ่งทั้งหลายใหม่ภายหลังการทำลายล้างได้ยุติลง (Destruction and rebirth) เช่น ภายหลังจากไฟบรรลัยกัลป์ได้เผาไหม้โลกหมดแล้ว เป็นต้น หัตถ์ซ้ายอีกข้างหนึ่งเหยียดมาทางขวา ฝ่ามือคว่ำลงคล้ายวงช้าง ซึ่งตั้งที่พระบาทซ้ายที่ยกขึ้น (Safe refuge) เป็นการปกป้องผู้ภักดีและศรัทธาให้อยู่อย่างสบาย แสดงให้เห็นว่า พระอิศวรเป็นทั้งผู้สร้าง ผู้รักษา และผู้ทำลาย

การอัญเชิญให้พระอิศวรเสด็จมาเพื่อให้พระองค์ประสาทพรให้มีความสุขสบาย คุ้มครองโลกให้ปลอดภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในฐานะของเมืองเกษตรกรรม ความต้องการที่จะให้ท่านบันดาลให้เป็นอย่างมากคือความอุดมสมบูรณ์แห่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร ซึ่งประกอบด้วยน้ำทำบริบูรณ์ฝนตกต้องตามฤดูกาล เมื่อบวงสรวงแล้วพระองค์จะประสาทพรโดยให้เทพบริวารทั้งหลายมี พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระธรณี และพระคงคาเป็นต้นบันดาลผลให้ชาวโลกสมปรารถนา

จะเห็นได้ว่า ผู้ที่จะมาเป็นพระยายืนชิงช้า ซึ่งรับที่สมมุติว่าเป็นพระอิศวรเป็นเจ้าของมาเยี่ยมโลกนั้นก็เป็นการเกี่ยวข้องกับเกษตรโดยตรงดังความในพระราชนิพนธ์ พระราชพิธีสิบสองเดือนว่า “ในการพระราชพิธีนี้ ต้องมีข้าราชการผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งรับสมมุติว่าเป็นพระอิศวรเป็นเจ้าของมาเยี่ยมโลก ตามที่พราหมณ์ค้อยอยู่นั้น ตำแหน่งผู้ที่รับสมมุตินี้ แต่ก่อนเคยคงอยู่ในเจ้าพระยาพลเทพ ซึ่งเป็นเกษตราธิบดีผู้เดียว “ และ “ตัวพระยายืนชิงช้าแต่งตัวนุ่งผ้าเยียรบับ แต่วิธีนุ่งนั้นเรียกว่า บ่าวขุน มีชายห้อยอยู่ข้างเบื้องหน้า สวมเสื้อเยียรบับ คาดเข็มขัด สวมเสื้อครุยลอมพอกเกี้ยว

ตามบรรดาศักดิ์ การแห่ชิงช้านี้เป็นหน้าที่ของกรมเกษตรราชการ”

องค์ประกอบที่สำคัญของพิธีต้อนรับพระอิศวร หรือ ดริยัมพวยนั้น เห็นจะมีอยู่ ๔ ประการด้วยกันคือ

๑. พระยายืนชิงช้า
๒. นาลิวันโล่ชิงช้า
๓. โลกบาลรำเสนงสาदनน้ำเทพมนต์
๔. การเชิญเทวรูป

พระยายืนชิงช้า ซึ่งรับสมมุติว่าเป็นพระอิศวรนั้น เป็นประธานในพิธี พราหมณ์จะนำกระดานชิงช้าซึ่งสมมุติว่าจะไปแควนมารับพระยาแล้วนำพระยาไปที่โรงปะรำพิธี เวลานั่งในปะรำพิธี จะต้องนั่งยกเท้าขวาพาดเข้าซ้าย เท้าซ้ายยันพื้น ทำเหมือนพระอิศวรที่เสด็จลงมาและหย่อนเท้าลงมาข้างเดียว เพราะเกรงว่าถ้าหย่อนเท้าลงมาทั้งสองข้าง โลกจะแตก มีพราหมณ์ยืนข้างขวา ๔ คน ข้างซ้ายเกณฑ์หลวงในกรมมหาดไทย ๒ คน กรมพระกลาโหม ๒ คน ไปยืน มีพราหมณ์เป่าสังข์อยู่เบื้องหน้า ๒ คน

สำหรับการโล่ชิงช้า และการรำเสนงสาदनน้ำเทพมนต์นั้น เป็นไปตามคตินิยมที่ว่า เมื่อตอนที่พระอิศวรเสด็จลงมารักษาลูกโลก ได้ให้พญานาคย่อยระหว่างเขาสองฝั่งมหาสมุทรว่าภูเขาจะโยกคลอนหรือไม่ เพื่อทดสอบว่าดินอ่อนหรือไม่ปรากฏว่าภูเขาไม่โยก แสดงว่าแผ่นดินโลกแข็งแรงดี พญานาคทั้งหลายก็โสมนัสยินดี ลงสู่สาครใหญ่เล่นน้ำเฉลิมฉลองกันเป็นการใหญ่ เสาชิงช้าทั้งสองข้างนั้น คือขุนเขาสองฝั่งมหาสมุทร และขันสาคร คือมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ซึ่งพญานาคพากันมาเล่นน้ำ รำเสนงสาदनน้ำกัน นาลิวันซึ่งสวมหัวนาค ก็หมายถึงพญานาค เป็นพิธีที่มีความหมายทางการเมืองว่า แผ่นดินนี้ มีความเจริญรุ่งเรือง ร่มเย็น มีความสามัคคีไม่มีวันแตกสลาย

บรรยากาศการแห่หรือขบวนในคืนแห่ทางคาน

การเชิญเทวรูป ในพระราชพิธีสิบสองเดือนได้กล่าวไว้ในตอนส่งพระอิศวรและรับพระนารายณ์ในวันแรม ๑ ค่ำว่า “กระบวนนั้นเกณฑ์ขุนหมื่นกรมม้าแข่งนอกแข่งในเกราะทอง และขอแรงชลยศักดิ์ตามที่จะได้ ขี่ม้าถือเทียนเป็นกระบวนหน้า แล้วถึงตำรวจนำริ้วถือธงมังกรคู่ ๑ ตำรวจถือโคมบัว ๘๐ กลองแขกเดินระหว่างกระบวนหาม ๔ ตี ๒ ปี ๑ ถัดมาพิณพาทย์หาม ๔ ตี ๓ ปี ๑ ต่อนั้นมากลองชนะ ๒๐ มีजूปี่จำกลองสังข์ ๒ แตรรอง ๖ แตรฝรั่ง ๔ เครื่องสูงที่แห่พระนั้นใช้พื้นขาว เครื่องหน้าห้าชั้น ๖ เจ็ดชั้น ๗ บั้งแทรก ๔ พวกพราหมณ์ขุนหมื่นถือเทียนเดินสองแถว ต่อมากลองชนะมาจนถึงหน้าเสลียงหงส์ฉัตรเทียน ๔ คัน เป็นของพราหมณ์ทำถวายเดินหน้าเสลียงหงส์ ๒ คัน เดินหลังเสลียงเทวรูป ๒

คัน เสลียงที่ตั้งหงส์ และตั้งเทวรูปนั้นใช้เสลียงโอง แต่เสลียงหงส์ใช้เพดานตรงๆ เสลียงเทวรูปเป็นฉัตรซ้อนๆ ขึ้นไปห้าชั้นระบายขาวทั้งสิ้น รอบเสลียงมีราวติดเทียน เทวรูปที่ตั้งมานั้นมีรูป พระอิศวร พระอุมา พระมหาวิฆเนศวร มีพราหมณ์ถือสังข์เดินหน้า ๔ คน มีพัดโบก บั้งสุรย์ พระมหาราชครูและปลัดหลวงขุนเดินเป็นคู่เคียง นุ่งจีบชายหนึ่ง โจงชายหนึ่ง ถือเทียนเล่มใหญ่ๆ ไปข้างเสลียงพระ เครื่องหลังเจ็ดชั้น ๒ ห้าชั้น ๔ บั้งแทรก ๒ ต่อนั้นไปเกณฑ์ละคอนผู้หญิงสาวๆ แต่งเป็นพราหมณ์ถือเทียนเดินแห่สองแถวอยู่ในร้อยคน ต่อนั้นไปถึงโคมบัวตำรวจอีก ๔๐ แล้วถึงม้ากรมม้าชลยศักดิ์ตามแต่จะหาได้”

ที่กล่าวมาในเบื้องต้นทั้งหมดเป็นการปฏิบัติที่ปรากฏอยู่ในพระราชนิพนธ์ พระราชพิธีสิบสองเดือนทั้งสิ้น ในส่วนของนครศรีธรรมราชยังไม่พบข้อบันทึกที่ชัดเจน แต่ทราบได้ว่าการปฏิบัติเช่นนี้เหมือนกัน ซึ่งปรากฏอยู่ใน พระราชนิพนธ์ พระราชพิธีสิบสองเดือนว่า “พราหมณ์พวกซึ่งตั้งอยู่ในกรุงเทพฯบัดนี้ ก็เป็นเถาของพราหมณ์ซึ่งมาแต่ประเทศอินเดีย แต่ในขณะที่ก่อนเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองใหญ่ข้างฝ่ายใต้ เรือลูกค้าค้าขายอยู่ทั้งสองฝั่งทะเล คือข้างฝั่งนี้เข้าถึงเมืองนครศรีธรรมราช ข้างฝั่งตะวันตกเข้าทางเมืองตรังพราหมณ์จึงได้เข้าเมืองนครศรีธรรมราชมากแล้วจึงเข้ามาถึงกรุงเทพฯเป็นสะดวกดีกว่าที่จะเดินผ่านเขตแดนพม่ารามัญ ซึ่งเป็นป้อมปราการของกรุงเทพฯตั้งสกัดทางอยู่ฝ่ายเหนือ เพราะฉะนั้นพราหมณ์ในเมืองนครศรีธรรมราชไม่มีสิ้นสุดจนถึงบัดนี้ มีทิวสถาน มีเสาชิงช้าซึ่งพราหมณ์ยังคงทำพิธี แต่เป็นอย่างย่อๆตามมีตามเกิด เช่น พิธีตรีโยมป่วยเอาแต่

กระดานจีนแขวนเป็นสังเขปเป็นต้น ที่เข้ามาอยู่กรุงเทพฯในชั้นหลังๆนี้ก็มี โดยมาก จนพูดสำเนียงเป็นชาวนอกอยู่ก็มี เช่นพระครูธัญญาจารย์บิดาหลวงสุริยาเทวศร์เดี๋ยวนีนี้เป็นต้น ลัทธิเวทมนต์อันใดก็ไม่ใคร่ผิดแปลกกัน เป็นแต่เลื่อนๆลงไปเหมือนพระสงฆ์ในกรุงเทพฯและหัวเมือง”

สำหรับพิธีพราหมณ์ “แห่นางदान”ของนครศรีธรรมราชที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้งหนึ่งนี้ คงเป็นไปเพียงเพื่อรำลึกถึงประเพณีหมู่บ้านคูเมืองที่ดี มีคุณค่าต่อบ้านเมือง เพื่อให้ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนได้เรียนรู้ศึกษา มากกว่าการกระทำเพื่อความเชื่อศรัทธาที่สมบูรณ์ เพราะผู้สืบเชื้อสายพราหมณ์โหราจารย์ในเมืองนครศรีธรรมราช ผู้กระทำพิธีนี้โดยตรงนั้น ไม่มีเชื้อสายสืบทอดประเพณีให้เห็นแล้ว แต่ก็นำขึ้นขมยินดีผู้ที่คิดฟื้นฟูและจัดประเพณีนี้ได้สำเร็จ เป็นที่ยอมรับและเชื่อว่า จะได้รับการปรับรูปแบบให้ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไปอย่างแน่นอน.

๖

เอกสารประกอบการเรียบเรียง

- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ พระราชพิธีสิบสองเดือน ศิลปกรรมอาคาร ๒๕๐๕
- เบญจมาศ พลอินทร์ หนังสือประกอบการเรียน ไทย ๔๕๐ วรรณคดีขมบประเพณีศาสนา ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูสงขลา ๒๕๒๒
- ปรพานจิตชีโนรส. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ ประปฐมสมโพธิกถา เชียงเขียง ๒๕๐๕
- ประพัฒน์ ตรีณรงค์, สงวน อึ้งคง สารานุกรม วรรณคดี ก้าวหน้า ๒๕๐๖
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม ๕ มุตนีริวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ธนาคารไทยพาณิชย์ ๒๕๔๒
- สังจาภิรมย์, พระยา เทวกำนิต มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ๒๕๐๗